

ALGEMEEN

E. Defoort, *Het klauwen van de historicus* (Antwerpen, Baam: Van Hadewijch, Antwerpen: Vlaanderen Morgen, 1996, 120 blz., f24,90, ISBN 90 5240 370 8).

Het klauwen van de historicus van de historicus Eric Defoort is een vreemd en wat tweeslachtig boek. Het begint als een beknopt doch warm pleidooi voor (meer) *sfumato* in de geschiedschrijving, waarin Defoort zijn collegae oproept 'te weerstaan aan de primaire verleiding wazigheid kapot te schrijven tot helderheid'. De geschiedenis is immers, zo betoogt hij, als het leven zelf: flou en verwarrend, ongrijpbaar en veelvormig, en het is jammer dat de historici er steeds weer in slagen — door middel van constructie en/of deconstructie — het rijke verleden dood te maken. Hij houdt dit pleidooi echter maar enkele bladzijden vol, want al snel gaat het op in een uitgebreide kritiek op *Het klauwen van de leeuw* (waaraan de titel van het boek uiteraard refereert), waarin *À*iac&-journalist Marc Reynebeau de geschiedenis van Vlaanderen en van de Vlaamse identiteit heeft geschetst en meteen 'gedeconstrueerd'. De manier waarop Defoort de zwakke plekken in Reynebeau's betoog aanduidt, is bijwijlen scherpzinnig en raak, maar zijn afwijzing kan in haar geheel niet overtuigen.

De kern van de polemiek berust op de (vooraf gegeven) tegenstelling tussen de 'anti-nationalist' Reynebeau, die het als zijn taak ziet het nationalisme te bestrijden, en de tot de Volksunie togetreden Defoort, die zichzelf als een 'Vlaams-nationalist' beschouwt en zich geroepen voelt het Vlaams-nationalisme (steeds opnieuw) in verdediging te nemen. Zijn nationalisme dan wel: Defoort verwijt Reynebeau immers dat hij alle Vlaams-nationalisten over dezelfde kam scheert, als hij hen bestrijdt door te wijzen op de contingentie van de natie en de 'natuurlijkheid' van nationale identiteiten ontkent. Er zijn echter, zo stelt Defoort, vele soorten nationalist, er zijn er zelfs die wel degelijk 'het bedachte, fictionele, imaginaire karakter van de natie' erkennen. Daarbij heeft hij uiteraard zichzelf — 'ik, en samen met mij nog heel wat andere Vlaams-nationalisten' — in gedachten. Dat Defoort zelf niet in een essentialistisch nationalisme gelooft en het zelfs *vanzelfsprekend* vindt dat hij er niet in gelooft, wil ik nog wel aannemen (al is het mij eerlijk gezegd toch een raadsel hoe je tegelijk in het 'fictionele karakter van de natie' kan geloven én nationalist kan zijn), maar in elk geval is dit (postmoderne) type van nationalisme vreemdsoortig en komt het in de praktijk uiterst weinig voor. Het nationalistisch discours, waarmee we steeds opnieuw worden geconfronteerd, blijft sterk van essentialisme doordrongen. Defoorts argument doet mijns inziens dan ook weinig af aan de geldigheid en de relevantie van Reynebeau's betoog.

De polemiek met die ene tegenstander verduistert Defoorts oorspronkelijke uitgangspunt. Hij voert Reynebeau's boek wel op als 'een typeproduct van historische systeemzucht', maar als hij niet overmand was geweest door het plotse verlangen zijn pijlen te richten op de modieuze intellectuelen onder wie het *bon ton* is de spot te drijven met het (Vlaamse) identiteitsdiscours en nationalisme, dan had hij ongetwijfeld andere en veel betere voorbeelden van 'historische systeemzucht' kunnen vinden (zijn kritiek betreft de *academische* geschiedschrijving, maar Reynebeau is, ondanks zijn universitaire vorming, al lang geen academicus meer). Met *Het klauwen van de historicus* heeft Defoort tegelijkertijd, en door elkaar, twee teksten geschreven — en het blijven twee verschillende teksten. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de manier waarop Bruno de Wever in het boek verschijnt: als recensent en criticus van Reynebeau's overzicht wordt hij met instemming geciteerd, als historicus daarentegen figureert hij als één van de 'slechten', als één van die geschiedschrijvers die, beladen met wetenschappelijke apriori's, het verleden vernietigen.

Het oorspronkelijke betoog raakt dus op de achtergrond, neemt in de tekst uiteindelijk maar weinig plaats in, en blijft al met al nogal onduidelijk. Defoort pleit voor een cultus van 'de autonomie van het moment' en de 'mogelijkheden en waarschijnlijkheden' van het verleden, maar ook van de contingentie van de historiografische act. Zijn schets van hoe de historicus werkt, blijft echter vooral negatief: hij moet niet 'het incoherente tot afgelijnde, duidelijke entiteiten uiteenkluwen' om die 'onder te brengen in een systeem, een planmatig coherent en helder verhaal'. Maar wat later geeft Defoort wel toe dat de geschiedschrijver eigenlijk niet anders kan: 'de wanorde van het voorbije heden' is immers 'slechts bespreekbaar door er ontrouw aan te zijn door de ordening ervan'. Hij moet het dan maar doen, hij moet maar met Apollo omgaan, als hij maar tegelijk ook een 'intense herinnering' aan Dionysos bewaart. De geschiedschrijver heeft, desnoods tegen beter weten in, de plicht onduidelijk te zijn, zo wordt gesuggereerd, hij moet de 'wazigheid' van het verleden respecteren en zich koesteren in zijn eigen contingentie (een hoofdstuk is getiteld 'De schitterende contingentie'). Maar waarom eigenlijk? Als elke geschiedschrijving contingent is, zoals Defoort schrijft en zoals wij allen weten, waarom zou de historicus dan níet toegeven aan zijn verlangen te begrijpen, te ordenen, te verhelderen en betekenissen te 'construeren'? Waarom zouden historische teksten zich dan moeten spiegelen aan het verleden, waarom zou de geschiedschrijving dan moeten *lijken* op het leven zelf? Is niet de dood van het verleden het uitgangspunt van de historicus en zelfs constitutief voor zijn arbeid? En hoe moet de historicus dan te werk gaan, als hij weerstand zou willen bieden aan de verleiding van de helderheid en het begrijpen? *Het kluwen van de historicus* blijft op heel wat punten een wat duistere tekst; maar wellicht was dat de bedoeling van een consequent auteur.

Tom Verschaffel

J. Goudsblom, *Het regime van de tijd* (Amsterdam: Meulenhoff, 1997, 255 blz., ISBN 90 290 53712). N. Wilterdink, J. Heilbron, A. de Swaan, ed., *Alles verandert. Opstellen voor en over J. Goudsblom* (Amsterdam: Meulenhoff, 1997, 390 blz., 695 BF//49,90, ISBN 90 290 5581 2).

In 1997 nam Joop Goudsblom afscheid van de Universiteit van Amsterdam. Ook voor hem maakte het regime van de tijd geen uitzondering: het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd luidde een verplicht *otium cum dignitate* in — al was het iedereen duidelijk dat deze pensionaris altijd al waardig was geweest en het nauwelijks rustiger zou krijgen. Waar menig hoogleraar zucht onder een leeropdracht, die door een tongbrekende uitvoerigheid en complexiteit vooral een hardhandige territoriumdrift doet vermoeden, was die van Goudsblom van een bijna ontroerende eenvoud: sociologie. Onder dit simpele dundoek bedreef hij sinds 1968 datgene wat hij zelf 'sociologie' achtte. Daarbij had hij een markante voorkeur voor onbegane wegen en onbetreden paden. Zowel in zijn kritiek uit 1962 op *Moderne sociologie*, het toenmalige standaardwerk van Van Doorn en Lammers, als in zijn bekende *Balans van de sociologie* (1974) nam hij afstand van de gebruikelijke sociologiebeoefening en droeg op die manier ook bij aan een zo sterke differentiatie in de Nederlandse sociologie, dat deze discipline soms nog slechts in waardering voor het werk van Max Weber bijeen gehouden lijkt te worden.

Zijn eigen werk zou, zoals bekend, sterk onder invloed komen te staan van Norbert Elias en diens figuratiesociologie, met een sterke voorkeur voor lange-termijnprocessen en het benutten van de geschiedenis. Had de oude meester zich in zijn hoofdwerk nog enigszins weten te